

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ในรอบ ๒๐ ปีที่ผ่านมาปัญหาอันเกิดจากการเพิ่มประชากรเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางแทบทุกวงการ ความสนใจส่วนใหญ่มักจะมุ่งไปยังผลกระทบของการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนั้นนโยบายประชากรของประเทศต่าง ๆ จึงเน้นในด้าน การลดอัตราการเพิ่มของประชากร

จากสถิติโลกในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ประชากรของโลกมี ๔,๐๘๓ ล้าน เป็นของทวีปเอเชีย ๒,๓๒๕ ล้านคน โดยมีอัตราเพิ่มประชากรร้อยละ ๒.๐^๑ ถ้าอัตราเพิ่มเป็นนอຍอย่างนี้ประชากรในเอเชียจะเพิ่มเป็น ๒ เท่า ภายใน ๓๑ ปีข้างหน้า และจะเพิ่มเป็น ๓,๖๐๐ ล้านใน พ.ศ. ๒๕๔๓ จำนวนนี้จะเป็นร้อยละ ๖๐ ของประชากรโลก และประมาณ ๓/๔ ของประชากรในเอเชียกำลังประสบความยากจน พหุโภชนาการและขาดอาหาร^๒

สำหรับประเทศไทยปรากฏว่าใน พ.ศ. ๒๕๑๘ มีประชากร ๔๒.๑ ล้านคน คิดเป็นอัตราเพิ่มประชากรร้อยละ ๓.๓ และตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๓ กำหนดให้อัตราเพิ่มของประชากรลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๒.๕ ในปี ๒๕๑๙ และคาดหมายว่าอัตราเพิ่มของประชากรจะลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๒.๑ ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๔ ซึ่งถ้าเป็นจริงดังนั้นก็จะมีประชากร ๔๙.๓๙ ล้านในปลายปี ๒๕๒๔^๓ แต่เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนา ฉบับที่ ๓ ในปี

^๑World Population Data Sheet of Population Reference, Bureau Inc., 1977.

^๒ชัชวาล โอสถานนท์, "ปัญหาประชากรและมาตรการลดการเพิ่ม," วารสารประชากรศึกษา, ๖ (พฤศจิกายน - ธันวาคม, ๒๕๑๙): ๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน

พ.ศ. ๒๕๑๕ ปรากฏว่าอัตราเพิ่มลดลงได้เพียง ๒.๗^๑ เท่านั้น นับว่าผิดเป้าหมายและตามสถิติโลกประเทศไทยยังมีประชากรมากเป็นอันดับที่ ๑๗^๒ ซึ่งในปี ๒๕๒๐ ประเทศไทยมีประชากรถึง ๔๔.๔ ล้านคน^๓

ผลการเพิ่มประชากรมากเกินไปเกินควรย่อมกระทบกระเทือนต่อภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนความมั่นคงของชาติ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีความจำเป็นต้องใช้ปัจจัยสี่และความต้องการในปัจจุบันและปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น

ปัญหาประชากรของประเทศไทยซึ่งเพิ่มอย่างรวดเร็วและมีอัตราเพิ่มสูง เป็นสิ่งที่รัฐบาลได้ตระหนักถึงและได้พยายามแก้ไขโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๓ ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการลดอัตราการเพิ่มของประชากร การขยายและกระจายบริการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของรัฐ เพื่อลดความแตกต่างในสภาพความเป็นอยู่ของประชากรระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ และภายในเขตเมืองให้น้อยลง แต่ปรากฏว่าเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฉบับที่ ๓ แล้ว ประเทศไทยก็ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญได้แก่ปัญหาความยากจนเนื่องจากการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน ภาวะเงินเฟ้อ เศรษฐกิจชะงักงัน ปัญหาการว่างงาน ซึ่งในปี ๒๕๑๕ มีผู้ว่าง

^๑สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๐), หน้า ๔๗.

^๒อนุรี หวังหลี่, "การเพิ่มประชากร: อดีตและปัจจุบัน," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๔ ระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๑ (กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๑), หน้า ๑๖.

^๓ World Population Data Sheet of Population Reference, Bureau Inc., 1977.

งาน ๑,๒๑๖,๐๐๐ คน จากจำนวนผู้อยู่ในกำลังแรงงาน (อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป) ๒๐,๖๒๑,๐๐๐ คน^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการว่างงานของผู้ที่มีการศึกษา เพราะ แรงผลิตนักศึกษาออกมาเป็นจำนวนมากโดยไม่สอดคล้องกับจำนวนความต้องการของตลาดแรงงาน ส่วนประชากรในชนบทซึ่งมีประมาณร้อยละ ๙๕ ของทั่วประเทศ ยังประสบปัญหาการว่างงานระยะยาวในช่วงหลังฤดูกาลเกษตรกรรมร้อยละ ๔๐ ของจำนวนผู้ทำงานทั้งหมด อีกทั้งรัฐต้องมีภาระในการเลี้ยงดูเด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ถึงร้อยละ ๔๓ ของจำนวนประชากรทั้งหมด^๒ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปได้ยากเย็น

ปัญหาค่าน้ำดื่ม จากการที่อัตราเพิ่มของประชากรสูงขึ้นเกินกว่าผลผลิตต่าง ๆ ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศและรายได้ของประชากรตกต่ำ มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่จึงคอยลงควยจากปัญหาเศรษฐกิจนี้แหละยอมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทางค่าน้ำดื่มมากมายหลายประการ ได้แก่

ปัญหาทางสาธารณสุข ประเทศไทยได้ประสบปัญหาในด้านการระบาดของโรค ปัญหาการขาดแคลนบริการด้านรักษาพยาบาลและคุณภาพของบริการตลอดจนปัญหาการขาดแคลนบุคลากรสาธารณสุข ส่วนในค่าน้ำดื่มและโภชนาการ เป็นปัญหาใหญ่ที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย โดยเฉพาะส่วนที่กระทบกระเทือนต่อทารกและวัยก่อนเรียน เช่นการเกิดโรคขาดโปรตีน โรคโลหิตจาง เป็นต้น ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครซึ่งถ้าหากจัดตามความสำคัญทางค่าน้ำดื่มเศรษฐกิจและขนาดของชุมชนแล้วจะเป็นมหานครหนึ่งใน ๑๕ มหานครของโลก ที่มีประชากรประมาณ ๔ ล้านคนเศษ แต่มีแหล่งเสื่อมโทรมถึง ๓๐๐ กว่าแห่ง คิดเป็นจำนวนครอบครัว ๑๓๓,๐๐๐ ครอบครัว

^๑กรมแรงงาน. "ประมาณการประชากรและกำลังแรงงาน." ป้ายสถิติของกรมแรงงาน.

^๒จุมพล สวัสดิ์วิทยากร, "ปัญหาการว่างงาน การขาดแคลนกำลังคนในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ," ในเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องประชากรของประเทศไทยครั้งที่ ๔, หน้า ๖.

หรือประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งเท่ากับร้อยละ ๒๐ ของประชากรในเมืองหลวง อันเป็นผล
 ต่อเนื่องต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะการเพิ่มของประชากร ความหนาแน่นและการรวมตัวของ
 อุตสาหกรรม ก่อให้เกิดปัญหาความสกปรกของสิ่งแวดล้อม (Pollution of Environment)
 เช่น ภาวะน้ำเสีย อากาศเป็นพิษ ปัญหาอันเกิดจากเสียงและความสั่นสะเทือน ก่อให้เกิดความ
 กัดคันและเครื่องเครียดต่อจิตใจและอารมณ์ ซึ่งทำให้คนเป็นโรคประสาทหรือโรคจิตกันมากขึ้น
 ปัจจุบันคนป่วยทางจิตในประเทศไทยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ ๑^๒

ปัญหายาเสพติดและอาชญากรรม เป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะในวัยรุ่น ซึ่งใน
 ประเทศไทยประมาณว่ามีผู้ติดยาเสพติดประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ คน และในจำนวนนี้เป็นเยาวชน
 อายุประมาณ ๑๖-๒๔ ปี ร้อยละ ๖๐-๗๐^๓ ทำให้ทองสุกเสียทรัพยากรและกำลังคนของชาติ
 และตามด้วยปัญหาอาชญากรรมที่มีแนวโน้มสูงขึ้น

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาหญิงโสเภณี ซึ่งมีสาเหตุมาจากความ
 ยากจนถึงร้อยละ ๗๕.๑ ร้อยละ ๒๒.๖ เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคม และร้อยละ ๙๗.๙
 เป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาจนกระทั่งถึงมีการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ประมาณ
 ว่ามีโสเภณี ๗๖,๐๐๐ คน^๔

^๑สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕
 หน้า ๒๒๗.

^๒ "ปัญหาสุขภาพจิต," สยามรัฐ (๑๗ ธันวาคม ๒๕๒๐): ๑๒.

^๓สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕, หน้า ๒๒๘.

^๔ประสาน รุ่งสว่าง, "ปัญหาโสเภณีกับความอดอยาก," สยามรัฐ ๑๔ ธันวาคม
 ๒๕๒๐): ๓.

^๕สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕, หน้า
 ๒๕๗.

ปัญหาสังคมที่สำคัญประการหนึ่งก็คือปัญหาด้านการศึกษา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงตระหนักและห่วงใยในปัญหาการศึกษาและการเพิ่มประชากร ดังปรากฏในพระราชดำรัสครั้งหนึ่ง ดังนี้

รากฐานแห่งท้องแก่ไข่นั้น เมื่ออยู่แล้วก็อยู่ที่การศึกษา และเมื่อคู่สถิติในทางด้านประชากร และในด้านการศึกษา คือโรงเรียน ครูและจำนวนนักเรียนแล้วก็เป็นเรื่องที่น่าวิตกไม่น้อย... เรากลุ่มใจว่าเมืองไทยเป็นเมืองก้าวหน้า ที่พัฒนาทางการศึกษา แต่ว่าตามตัวเลขแล้วน่าวิตก การที่จะแก้ไขปัญหานี้เราจะต้องคิด... ก็เห็นใจว่าการศึกษาของเราไม่สามารถขยายตัวออกไปทันกับการเพิ่มของประชากร ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ยากที่สุด ๑

สำหรับปัญหาที่นักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว วัชชีสุ์ ประจวบเหมาะ ได้ให้เหตุผลสำคัญ ๒ ประการ คือเกิดจากจำนวนเด็กในวัยเรียนเพิ่มขึ้นและอัตราส่วนของผู้ที่ต้องการเรียนสูงขึ้นไป จากสถิติจำนวนนักเรียนที่จบการศึกษา ๒๕๑๙ อนุบาล ๒๒๖,๑๔๒ คน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๑๘ ร้อยละ ๑๑.๐๘ ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายร้อยละ ๑๙,๕๘ ระดับประถม ๖,๗๓๖,๗๕๑ คน เพิ่มขึ้นร้อยละ ๗๐.๒ แสดงให้เห็นว่าจำนวนนักเรียนที่อยู่ในวัยเรียนเพิ่มมากขึ้น และประมาณการจ่ายเพื่อการศึกษาในระดับประถม ๑ คนคือ ๑,๖๖๘ บาท ประมาณว่าในปี ๒๕๔๓ รัฐจะต้องจ่ายเงินเพื่อการศึกษาในระดับนี้ถึง ๒๕,๗๖๓,๑๘๘ ล้านบาท แต่เนื่องจากงบประมาณการศึกษามีจำกัดจึงทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการบริการด้านการศึกษาของรัฐไม่เพียงพอ และมีปัญหาด้านความเสมอภาคทางการศึกษาระหว่างผู้ที่มิฐานะดีซึ่งอยู่ในเมืองกับผู้ที่มีฐานะยากจนซึ่งอยู่ในชนบทและแหล่งเสื่อมโทรม

๑มหาวิทยาลัยมหิดล, "พระราชดำรัส" ในเอกสารอบรมวิทยากรประชากรศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โครงการประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๑๙) หน้า ๓๓. (อัครสำเนา)

๒วัชชีสุ์ ประจวบเหมาะ, "การเพิ่มประชากรและผลที่มีต่อการศึกษา" ใน ปัญหาการเพิ่มประชากรของไทย (กรุงเทพมหานคร: ศส.การพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๗.

๓สายหยุด จำปาทอง, "ผลการเพิ่มประชากรต่อการวางแผนพัฒนาประเทศในด้านการศึกษา," ในเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องประชากรของประเทศไทยครั้งที่ ๔, หน้า ๑.

ปัญหาทางการเมือง เนื่องจากประชากรคือคนเหตุของทุกสิ่งทุกอย่างทางการเมืองทั้งสิ้น ปัจจัยสำคัญทางการเมืองจึงขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพประชากรซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ชาติมีความมั่นคง ปัญหาทางการเมืองและการปกครองจะเกิดขึ้น ถ้าหากการเพิ่มของประชากรมากขึ้นจนกระทั่งรัฐไม่สามารถจะให้บริการด้านต่าง ๆ ให้ทันกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การที่ประชากรมากและขาดคุณภาพทำให้เกิดปัญหาคนไม่เข้าใจในเมือง และการปกครองทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคน ดังจะเห็นได้จากจำนวนประชากรที่ไม่ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแต่ละครั้ง โดยเฉพาะครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศจำนวน ๒๐,๑๕๕,๕๖๗ คน^๑ แต่ปรากฏว่าประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเพียง ๕,๘๘๕,๑๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๐๓^๒

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากอัตราเพิ่มของประชากรทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างรีบด่วน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการวางแผนครอบครัว การสอนเพศศึกษา และการให้การศึกษากับประชากร การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่มนุษย์ได้พยายามจะไขแก้ปัญหอันเกิดจากอัตราเพิ่มของประชากร ประเทศที่มีความเชื่อในหลักประชาธิปไตยได้พยายามดำเนินการให้ประชาชนมีความตระหนักต่อภาวะประชานั้น ๆ อย่างมีเหตุผล และมีส่วนรับผิดชอบในการช่วยแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากร โดยไม่มีการบังคับ ดังนั้นปัญหาของประเทศทุกปัญหาเป็นความรับผิดชอบของประชากรทุกคน และ "การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนทุกคนเกี่ยวกับปัญหาของประเทศนับว่าเป็นหัวใจของประชาธิปไตย"^๓ การให้การศึกษาก็เป็นวิธีการที่ดีที่สุด

^๑กรมการปกครอง, สถิติเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ๒๕๑๘, ม.ป.ท., ม.ป.ป (อัคราเนา)

^๒คณะนิเทศศาสตร์, "วิเคราะห์การเมืองไทย," นิสิตนักศึกษา, ๖ (กุมภาพันธ์, ๒๕๑๘), หน้า ๒๕.

^๓บรรณาธิการ, "บทบรรณาธิการ," วารสารประชากรศึกษา, ๔ (มีนาคม, ๒๕๑๗) หน้า บรรณาธิการ.

จากเหตุผลดังกล่าว แนวความคิดเกี่ยวกับประชากรศึกษาจึงได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ในสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรก โดยศาสตราจารย์ ฟิลลิป เอ็ม เฮาเซอร์ (Phillip M. Houser) ได้เสนอว่า ถึงเวลาแล้วที่จะนำข้อค้นพบทางด้านประชากรบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษา ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้เริ่มใช้คำว่า "ประชากรศึกษา" เป็นครั้งแรกในการประชุมเรื่องการวางแผนครอบครัว ณ กรุงเจนีวา^๑ ต่อมาก็ได้มีการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับประชากรศึกษาในระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ อีกหลายครั้ง และต่างก็ได้สรุปความหมายและให้คำจำกัดความเกี่ยวกับประชากรศึกษาไว้มากมายซึ่งล้วนคล้ายคลึงกัน ดังเช่น คือ โคปอลรัส (D Gopal Rus)^๒ และที่ประชุมขององค์การยูเนสโก(UNESCO)^๓ ได้ให้ความหมายคล้ายคลึงกัน พอสรุปได้ ดังนี้

ประชากรศึกษาคือโครงการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะประชากรในครอบครัว ชุมชน ประเทศ และโลก โดยมีจุดมุ่งหมายที่ก่อให้เกิดเจตคติในทางรู้สึกรับผิดชอบ และปฏิบัติอย่างมีเหตุผลต่อปัญหาที่เนื่องมาจากการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว

ยูกา อุกมศักดิ์ อธิการบดี ผู้อำนวยการโครงการประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ให้ความหมายนอกเหนือไปจากการจัดประชากรศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาไว้ดังนี้

ประชากรศึกษาคือโครงการที่จัดขึ้นเพื่อให้โอกาสเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบและขบวนการของการเปลี่ยนแปลงประชากร ผลที่ตามมา ภายหลังการเปลี่ยนแปลงอันสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของทุกคนในครอบครัวในประเทศและในโลก เพื่อให้เกิดทัศนคติในทางรับผิดชอบต่อภาวะประชากรพร้อมทั้งปฏิบัติ

^๑กรมวิชาการ, โครงการประชากรศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, (กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๑), หน้า ๕. (เอกสารอัคราเนา)

^๒เจสสิว บุรีภักดิ์, ประชากรศึกษา, เอกสารนิเทศการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๑๔๔, (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๒๐), หน้า ๒๔.

^๓UNESCO "Population and Family Education: Report of an Asian Regional Workshop, (UNESCO Regional Office for Education in Asia, Bangkok. 1971) แปลโดย ยูกา อุกมศักดิ์ วารสารประชากรศึกษา ๑ (กันยายน ๒๕๑๖): ๑๓.

ควยวิจารณ์ขงเพื่อป้องกันหรือแกวาระอันมีผลกระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิตคน
ในประเทศไทยและในโลก

นักการศึกษาบางท่านได้ให้ความหมายว่ประชากรศึกษา คือขบวนการหรือกระบวนการอย่าง
เช่น สายหยุด จำปาทอง ได้กล่าวว่

ประชากรศึกษาคือกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งหวังจะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้
เกี่ยวกับประชากรและผลสืบเนื่องของการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรรวมทั้ง
ปัญหาเกี่ยวของที่มีผลต่อครอบครัว ชุมชนประเทศและโลก จุดมุ่งหมายเพื่อสร้าง
ความตระหนักเพิ่มพูนความรู้และเสริมสร้างทัศนคติและปฏิบัติที่รับผิดชอบ เพื่อ
ปรับปรุงคุณภาพของประชาชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

บุคคลสำคัญด้านประชากรศึกษาอีกท่านหนึ่ง คือ เบอร์นาร์ด เบอเรลสัน
(Bernard Burelson) ได้ให้ความหมายไว้ว่

ประชากรศึกษาหมายถึงการเสาะแสวงหาความรู้และเสริมสร้างทัศนคติต่าง ๆ
เกี่ยวกับประชาชน ครอบครัวและเพศ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประชากร ชีวิต
ครอบครัวการศึกษาและกระบวนการที่เกี่ยวกับการสัมพันธ์และคานยมนอื่น

สรุปได้ว่าทุก ๆ ความหมายของประชากรศึกษามีส่วนคล้ายคลึงในค่านวัตถุประสงค์
และแนวทางปฏิบัติ คือมุ่งให้ประชากรทุกคนมีส่วนร่วมและมีส่วนรับผิดชอบในการแก้ไขและป้องกัน
ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการเพิ่มของประชากร ปัญหาประชากรและการมีพฤติกรรมที่สอดคล้อง
กับสถานการณ์ทางประชากรทั้งสิ้น และมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญประการสุดท้ายก็คือมุ่งการ
ให้ประชากรทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ยุพา อุดมศักดิ์, "แนวความคิดและหลักประชากรศึกษา" วารสารประชากรศึกษา
๓ (กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓) : ๑๓๖.

สายหยุด จำปาทอง, "ผลการเพิ่มประชากรต่อการวางแผนพัฒนาประเทศไทยในการศึกษา" ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องประชากรศึกษาของประเทศไทย ครั้งที่ ๔
หน้า ๓

เฉลียว บุรฉัตร, ประชากรศึกษา, เอกสารนิเทศการศึกษา, ฉบับที่ ๑๔๔, หน้า ๑๐.

สำหรับความหมายของคุณภาพชีวิตและมาตรฐานของคุณภาพชีวิตนั้น ยูพา อุดมศักดิ์ ได้อธิบายไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึงคุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา การเมือง และศาสนา อันเป็นค่าเทียบเคียงไม่มีเกณฑ์แน่นอน และขึ้นกับแต่ละคนในแต่ละ ประเทศจะกำหนดมาตรฐานต่างกันไปตามความต้องการซึ่งความต้องการในคุณภาพชีวิตนี้ย่อม จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและภาวะการณ์ ซึ่งลักษณะของผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจะต้องเป็นบุคคล สามารถตัดสินใจปฏิบัติการอย่างถูกต้องควยเหตุผล และบุคคลากรจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกับ จำนวนทรัพยากรที่มีอยู่และที่หามาได้เป็นประการสำคัญที่จะสามารถปรับปรุงคุณภาพในสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้

จากจุดมุ่งหมายและแนวทางของประชากรศึกษาในการที่จะช่วยแก้ปัญหาประชากร ใคอย่างไรรั้น แคทลีน ชอร์ดท (Kathleen Shordt) ได้ให้เหตุผลไว้ว่า ถ้าประชากร ศึกษาสามารถทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละสังคมเปลี่ยนไป แนวโน้มของประชากร จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ ปัญหาประชากรก็จะหมดไป ทั้งนี้เนื่องจากแนวโน้มของประชากร เปลี่ยนไปตามสภาพของเศรษฐกิจและสังคม^๒

ดังนั้นการสอนวิชาประชากรศึกษาจึงเป็นการวางรากฐานทางประชากรให้กับประชากร ของประเทศ เป็นวิธีที่ดีที่สุดในระยะยาวสำหรับป้องกันและช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากประ- ชากร เพราะมุ่งให้ทุกคนได้มีความรู้ลึกซึ้งกับฝึกชอบในการช่วยกันแก้ปัญหา ทั้งนี้เพราะโครงการ ประชากรศึกษานั้น เป็นโครงการที่สามารถจะกระทำได้ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน และ นอกกระบบโรงเรียน แต่การนำโครงการประชากรศึกษาเข้าสู่ระบบโรงเรียนย่อมกระทำ ได้ง่ายกว่า ดังที่ ชัยวัฒน์ ปัจจุพงษ์ ได้ให้เหตุผลหลายประการ โครงการแรกรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมโรงเรียนทั่วประเทศ โครงสร้างของโรงเรียนเอื้ออำนวยในการดำเนินงาน

ยูพา อุดมศักดิ์, "แนวคิดหลักการและวิธีการประชากรศึกษา," ใน เอกสาร ประกอบการประชุมเรื่องบทบาทของสหศึกษา-ประชากรศึกษา ในการแก้ปัญหาประชากรและ สาธารณสุข (กรุงเทพมหานคร: โครงการประชากรศึกษา, ๒๕๑๖), หน้า ๘๖.

^๒Kathleen Shordt, "How can population Education Help solve the Population Problems, วารสารประชากรศึกษา, ๔ (เมษายน ๒๕๒๐): ๒๒.

เพราะมีความพร้อมอยู่แล้ว ประการที่สองมีบุคลากรคือครูปฏิบัติหน้าที่เต็มเวลา^๑ และที่สำคัญ ประการสุดท้ายมีหลักสูตรกำหนดไว้เป็นแกนกลาง

เจ อี ไชยาสุริยา (J.E. Jayasuriya) ก็มีความเห็นสอดคล้อง กับชัยวัฒน์ ชาญพงษ์ ในเรื่องควรรบูรจุประชากรศึกษาไว้ในหลักสูตร โดย เจ อี ไชยาสุริยา ได้ให้ เหตุผลไว้ ดังนี้

๑. จำนวนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี นั้นมีถึง ๔๐% ของประชากรทั่วประเทศ เด็กเหล่านี้จะเติบโตเป็นนิคมการค้าในอนาคต ดังนั้นพฤติกรรมทางค่านิยมของบุคคล เหล่านี้จึงควรเป็นไปในทางที่รับผิดชอบทั้งนี้ เพื่อตนเองและเพื่อการพัฒนาของชาติ

๒. การปฏิบัติในทางที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเป็นนิคมการค้าและเกี่ยวกับภาวะ การเป็นประชากรนั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักความรู้และทัศนคติที่ได้รับเกี่ยวกับประชากรติดต่อกันมาตั้งแต่วัยรุ่น

๓. เป็นที่ยอมรับกันในประเทศต่าง ๆ แล้วว่าวิธีที่ได้ผลดีที่สุดในการยับยั้งการเพิ่ม ผลเมืองอย่างรวดเร็ว คือการจัดโครงการศึกษาซึ่งเน้นให้ยูเรียนได้เข้าใจถึงสภาวะประชากร อย่างถ่องแท้^๒ ด้วยเหตุนี้โรงเรียนจึงเป็น หน่วยที่มีอิทธิพลที่สุดในการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ และ ประชากรศึกษาเป็นสิ่งสำคัญอันยิ่งยวดควบคู่ไปกับโครงการประชากรและนโยบายการวางแผน ครอบครัว

^๑ชัยวัฒน์ ชาญพงษ์, "การวิเคราะห์เนื้อหาประชากรศึกษาในแบบเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา," วารสารประชากรศึกษา ๒ (กันยายน, ๒๕๑๔): ๒๖๔.

^๒J.E. Jayasuriya, "A Possible Approach in Designing a Comprehensive Program of Population Education in the Content of an Asian Country," วารสารประชากรศึกษา, ๑(กุมภาพันธ์, ๒๕๑๓): ๑๖๐.

ดังนั้นการนำประชากรศึกษาเข้ามาไว้ในหลักสูตรระดับต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำโดยด่วน สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มประเทศเอเชีย เรื่องประชากรศึกษา ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้เห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาประชากร ซึ่งก่อนนั้นในปี ๒๕๑๓ ก็ได้กำหนดนโยบายการวางแผนครอบครัวเพื่อลดอัตราเพิ่มของประชากร แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้ไม่เข้าใจและไม่ยอมปฏิบัติ อันเนื่องมาจากการขาดการศึกษาและนโยบายการวางแผนครอบครัวก็ไม่ได้กำหนดไว้ในระบบการศึกษา การวางแผนครอบครัวจึงเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้า ซึ่งเปรียบเสมือนการรักษามากกว่าการป้องกัน ดังนั้นเมื่อการประชุมเรื่องประชากรศึกษา ๒๕๑๔ สิ้นสุดลง และที่ประชุมได้เห็นพ้องกันว่า "ประชากรศึกษาควรเป็นเรื่องของการศึกษาทุกระดับ"^๑ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เห็นความสำคัญ of ประชากรศึกษา จึงได้จัดทำโครงการสอน และหนังสือประกอบหลักสูตร เริ่มทดลองในปี ๒๕๑๗ ในระดับประถมศึกษาปีที่ ๔, ประถมปีที่ ๕ และระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ รวมโรงเรียนทดลองสอน ๑๕ โรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการสอดแทรกประชากรศึกษาไว้ในวิชาสังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ และพลานามัย การทดลองครั้งนี้ก็เพื่อศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น วิธีการสอดแทรกเนื้อหา วิธีสอน ตลอดจนการศึกษาข้อบกพร่องของโครงการสอนและหนังสือประกอบหลักสูตร เพื่อจัดวางโครงการสอนประชากรศึกษา ซึ่งยังมีได้กำหนดเป็นหลักสูตรเฉพาะออกมาในระดับดังกล่าว แต่วิชานี้มาปรากฏในหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๔ โดยกำหนดให้วิชาประชากรศึกษาแยกเป็นวิชาหนึ่งโดยอิสระ มีเนื้อหาเป็นของตนเองไม่ได้สอดแทรกอยู่ในวิชาหนึ่งวิชาใด แต่จัดให้เป็นวิชาเลือกในหมวดวิชาสังคมศึกษาของมัธยมศึกษาตอนปลายทั่วไป และ "เป็นวิชาบังคับในหมวดวิชาประเภทวิชาคหกรรมศาสตร์"^๒ ซึ่งมีลักษณะของวิชา ดังนี้

^๑UNESCO., Population and Family Education: Report of an Asian Region Workshop (Bangkok: UNESCO Region Office for Education in Asia, 1971), แปลโดย युพา อุคัมศักดิ์, วารสารประชากรศึกษา ๑ (กันยายน, ๒๕๑๖): ๑๓.

^๒กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, โครงการสอนประชากรศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, หน้าคำชี้แจง (เอกสารอัครสำเนา)

๑๓๒ ประชากรศึกษา (เป็นรายวิชาเดียวกับ ค.ห.๕๕๓) การศึกษาเกี่ยวกับภาวะประชากร การเปลี่ยนแปลงประชากรผลที่ตามมาจากการเปลี่ยนแปลง และการแก้ไขเกี่ยวกับประชากรทั้งในระดับครอบครัว ประเทศและโลก โดยเน้นให้ยูเรียมมีความรู้ เจตคติในทางรับผิดชอบและตัดสินใจปฏิบัติอย่างมีเหตุผลในเรื่องที่เกี่ยวกับประชากร^๑

หลังจากกำหนดวิชาประชากรศึกษาลงในหลักสูตรระโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๔ แล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานประชากรศึกษาขึ้นเพื่อจัดทำแบบเรียน โครงการสอนและการอบรมครูผู้สอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้ทันเปิดทำการสอนในปีการศึกษา ๒๕๑๕ นอกจากนี้คณะกรรมการดำเนินงานประชากรศึกษา ยังได้เสนอให้รัฐบาลประกาศนโยบายประชากรศึกษาเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๔ ดังมีใจความว่า

รัฐบาลมีนโยบายที่จะสนับสนุนการจัดประชากรศึกษาทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อทำให้ประชาชนเกิดความรู้ ความคิดและความรับผิดชอบและสามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่พฤติกรรม ซึ่งจะช่วยผ่อนคลายปัญหาอันเกิดจากความไม่สัมพันธ์ระหว่างประชากร ทรัพยากรและคุณภาพชีวิตที่มีต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชนและประเทศ^๒

จะเห็นได้ว่าวิชาประชากรศึกษาตามหลักสูตรระโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๔ เป็นวิชาที่ไม่ปรากฏอยู่ในโครงการทดลองมาก่อน ดังนั้นย่อมจะทำให้มีปัญหาและอุปสรรคมากมาย

^๑กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรระโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๔, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๕. (เอกสารอัครสำเนา)

^๒คณะกรรมการดำเนินงานประชากรศึกษา, โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนประชากรศึกษา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๒๖, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการดำเนินงานประชากรศึกษา กองพัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ, ๒๕๒๑), หน้า ๒ (เอกสารอัครสำเนา)

แต่จากการประเมินผลการดำเนินการวางแผนครอบครัว การเปลี่ยนแปลงประชากรในระยะแผนพัฒนา ฉบับที่ ๓ ปรากฏว่าอัตราเพิ่มของประชากรลดเหลือประมาณร้อยละ ๒.๖ ในปี ๒๕๑๔ ซึ่งเป็นปีที่สิ้นสุดแผนพัฒนาฉบับที่ ๓ ประเทศไทยจึงมีประชากร ๔๒.๘๖ ล้านคน^๑

จะเห็นได้ว่าแม้จะมีการวางแผนพัฒนาฉบับที่ ๓ แล้วก็ตาม ประเทศไทยก็ยังลดอัตราเพิ่มของประชากรไม่ได้ดังที่ต้องการ ทั้งนี้เพราะมีปัญหาการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านประชากร และการวางแผนครอบครัว การประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่ความรู้ยังไม่ดีพอ ตลอดจนขาดการสนับสนุนจากนักบริหาร นักปกครอง และประชาชนทั่วไป และที่สำคัญคืองานด้านประชากรศึกษายังไม่ได้รับความสนใจและสนับสนุนให้มีการดำเนินงานอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้รัฐจึงวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔ โดยเน้นวัตถุประสงค์สำคัญ "ให้มีการมุ่งลดอัตราเพิ่มประชากร...ให้เหลือร้อยละ ๒.๑ ในปลายปีแผนพัฒนาฉบับที่ ๔ (๒๕๒๔) และปรับปรุงคุณภาพประชากรให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในระยะยาว"^๒

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔) จึงเน้นหนักในงานประชากรศึกษา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔, หน้า ๘๘

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.

งานด้านประชากรศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาที่ไทยประชาชนทั่วไปรวมทั้งเด็กและเยาวชนตระหนักถึงภาวะและปัญหาที่มีต่อครอบครัว ชุมชน ประเทศ และโลก ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนวิถีแกไขและป้องกันเมื่อถึงวัยอันสมควร มีความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง และกำหนดขนาดครอบครัวได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะมีผลในการลดอัตราเพิ่มประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ...

และได้กำหนดเรื่องประชากรศึกษาไว้ในการศึกษาาระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีแนวดำเนินงานพอสรุปได้ดังนี้

ก. การสอนเรื่องประชากรศึกษาจะต้องทำอย่างถูกต้อง โดยให้ข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา เพื่อมิให้เกิดการเข้าใจผิดและเกิดผลเสียในภายหลัง จึงจำเป็นต้องมีครูและบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างแท้จริงเป็นผู้ทำการสอน ในการนี้รัฐจะต้องเริ่มตั้งแต่การสอนและอบรมครูที่สอนวิชานี้ในสถาบันฝึกหัดครู เพื่อให้สามารถเผยแพร่ในเรื่องประชากรศึกษาอย่างได้ผล

ข. จัดทำหลักสูตรและตำราเรียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้เหมาะสมกับวัย ระดับและพื้นฐานความรู้ของผู้รับการสอนและอบรม ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาหาหรืออย่างใกล้ชิดทั้งในการหาวิธีสอดแทรกความรู้เรื่องนี้ไว้ในการสอนวิชาต่าง ๆ ตลอดจนปรับปรุงหลักสูตรและตำราการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

ค. ทำการเผยแพร่ความรู้เรื่องประชากรศึกษาอย่างจริงจังและกว้างขวาง โดยการแจกเอกสารเผยแพร่ไปตามโรงเรียนและสถานที่ทำงาน เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน จัดทำห้องสมุดประชากรศึกษา ตลอดจนส่งเจ้าหน้าที่ออกไปสอนเยาวชนหรือแนะแนวประชาชนทั่วไป

ง. สนับสนุนให้มีการวิจัยค้นคว้าเรื่องประชากรศึกษาอย่างกว้างขวาง

สำนักงานนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ พ.ศ.

จ. ติดตามและประเมินผลงานตามโครงการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้บรรจุวิชาประชากรศึกษาไว้เป็นวิชาเลือก วิชาหนึ่งในสาขาวิชาภูมิศาสตร์ ในหมวดสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๐ ซึ่งมีลักษณะของวิชาประชากรศึกษาดังนี้

ส ๐๑๖ ประชากรศึกษา... การศึกษาเกี่ยวกับภาวะประชากร การเปลี่ยนแปลงประชากรและการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับประชากร ทั้งในระดับครอบครัว ประเทศและโลก โดยเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีเจตคติในการรับผิดชอบและตัดสินใจปฏิบัติอย่างมีเหตุผลในเรื่องเกี่ยวกับประชากร ๒

จุดประสงค์ของวิชานี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้ดังต่อไปนี้

๑. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะประชากรและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรและผลที่ตามมาตลอดจนแนวทางที่จะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาประชากร
๒. เกิดทัศนคติที่รับผิดชอบต่อภาวะประชากร
๓. สามารถตัดสินใจและปฏิบัติต่อภาวะประชากรอย่างมีเหตุผล
๔. สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต
๕. มีความกระตือรือร้นที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์ในด้านประชากร เพื่อช่วยกระตุ้นความเป็นอยู่ของสังคมให้ดีขึ้น

สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔, หน้า ๙๘.

กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย หมวดวิชาสังคมศึกษาพุทธศักราช ๒๕๒๐, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๐), หน้า ๔.

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, โครงการสอนประชากรศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, หน้า ๑.

ถ้าพิจารณาจะเห็นได้ว่าลักษณะวิชาประชากรศึกษาของปี ๒๕๒๐ และ ๒๕๑๘ มีลักษณะเดียวกันโดยไม่มีเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบันเราเชื่อมั่นว่าการศึกษามีความสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องมาจากประชากรได้ จึงมีการรวมวิชาประชากรศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งนับว่าได้ประโยชน์มาก เพราะอาจใช้วิชานี้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาทั้งนี้ เนื่องจากวิชาประชากรศึกษาเป็นวิชาที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มุ่งให้ยูเรียนเกิดความสำนึกในเรื่องประชากร (Population Awareness) และการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์อันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศต่อไป แต่การที่จะทำได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมายเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ หลักสูตร การสอน บุคลากร เทคโนโลยีทางการศึกษาและสื่อการสอนด้วย

ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศผู้นำและมีความก้าวหน้าในด้านวิชาประชากรศึกษาก็ยังประสบปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสื่อการสอน (Materials) ดังปรากฏเห็นได้จากผลการวิจัยในปี ๑๙๗๒ ของ ซูซาน โอ. กุสตาวัส (Susan O. Gustavas) และ คาร์ล เอ. ฮิวเตอร์^๑ (Carl A. Huether) ในเรื่อง "Population Education in the Social Studies Classroom: A Survey of Secondary Teachers" ก็พบว่า การสอนวิชาประชากรศึกษายังไม่เป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังขาดสื่อการสอน และถึงแม้จะมีการใช้สื่อการสอน แต่ก็ไม่สัมพันธ์กับวิธีสอน และการจัดเนื้อหา จึงทำให้การสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

สำหรับประเทศไทยวิชาประชากรศึกษานับว่าเป็นวิชาใหม่ ที่ได้รับการยอมรับและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว แต่ยังไม่มียุติทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาโดยตรง จะมีบ้างก็เป็นการวิจัยเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติ

^๑Susan O. Gustavas, And Carl A. Huether, "Population Education in the Social Studies Classroom: A Survey of Secondary Teachers" Journal of Social Education. 41(January 1977): 32.

เกี่ยวกับประชากรศึกษา การสอนเพศศึกษา การวางแผนครอบครัว จึงทำให้ครูอาจารย์ และนักเรียนที่ท่องสอนและต้องเรียนวิชานี้ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ครู อาจารย์ ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในจุดประสงค์ของการเรียนการสอน หลักการ สอน ตลอดจนเนื้อหาเกี่ยวกับวิชานี้อย่างแท้จริง เพราะไม่ได้รับการอบรมหรือศึกษามาโดยตรง หรือได้รับการอบรมศึกษาก็เพียงระยะสั้น รวมทั้งตำราเรียนตลอดจนบทความและเอกสารยังมีน้อย นอกจากนี้วิธีสอนก็แตกต่างไปจากวิชาอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจาก "วิชาประชากรศึกษา เป็นวิชาที่ต้องการเน้นให้มีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและการตัดสินใจที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต มากกว่าจะเป็นวิชาซึ่งนำไปประกอบอาชีพโดยตรง"^๑ และโดยเฉพาะหลักสูตร วิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น ไม่ได้ทดลองใช้มาก่อนย่อมจะมีปัญหาต่าง ๆ มากมาย

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจและทำการวิจัยเรื่องปัญหาการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนสาเหตุของปัญหาในการเรียน การสอนวิชาประชากรศึกษา โดยคาดหวังว่า ผลการวิจัยครั้งนี้จะนำไปใช้เพื่อปรับปรุงโปรแกรมการเรียนการสอน วิชาประชากรศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัญหาในการเรียนการสอนประชากรศึกษาในชั้นต่าง ๆ เช่น หลักสูตร บุคลากร เนื้อหา แบบเรียน กิจกรรม เทคนิคการสอนการวัดผลและประเมินผล ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร

^๑ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ และประภาเพ็ญ สุวรรณ, แบบเรียนประชากรศึกษา ส.๑๓๒, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า คำนำ.

๒. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการเรียนการสอนประชากรศึกษาตามความคิดเห็นของ
ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษาและนักเรียน

๓. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาของผู้
บริหาร อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษาและนักเรียน

๔. เพื่อหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเกี่ยวกับการสอนวิชาประชากรศึกษาใน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

สมมติฐานของการวิจัย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลายของผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษาและนักเรียนไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ตัวอย่างประชากรที่นำมาวิจัยครั้งนี้ สุ่มจากผู้บริหารได้แก่อาจารย์ใหญ่/ ผู้
อำนวยการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และ หัวหน้าสายสังคมศึกษา
จำนวน ๓๐ คน ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษาทุกคน นักเรียนจำนวน ๓๐๐ คน ผู้บริหาร
ครูอาจารย์ และนักเรียนเหล่านี้สังกัดอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เปิดสอนวิชาประชา
กรศึกษาปีการศึกษา ๒๕๒๕ และปีการศึกษา ๒๕๒๖ เฉพาะในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๐
โรงเรียน โดยการสุ่มแบ่งเป็นพวก (Stratified Random Sampling)

๒. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัญหา ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับ
การเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเรื่องหลักสูตร บุคลากร
เนื้อหา แบบเรียน กิจกรรม การเตรียมการสอน เทคนิคการสอน การวัดผลและประเมินผล
ตลอดจนสื่อการเรียนการสอน

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชา
ประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อใช้สอบถามผู้บริหารได้แก่อาจารย์ใหญ่/ ผู้
อำนวยการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าสายสังคมศึกษา

อาจารย์สอนวิชาประชากรศึกษา และนักเรียน โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น ๓ ภาค ภาค ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ภาค ๒ คำถามที่เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนประชากรศึกษา ภาค ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ลักษณะของแบบสอบถามมีดังนี้ คือ แบบกำหนดคำตอบให้เลือก (Check List) แบบเติมข้อความลงในช่องว่าง (Completion Item) แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ซึ่งมีระดับความคิดเห็น ๔ ระดับ เป็นปัญหามากที่สุด เป็นปัญหาค่อนข้างมาก เป็นปัญหาน้อย ไม่เป็นปัญหา และแบบสอบถามปลายเปิด (Open End)

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม แบบกำหนดคำตอบให้เลือกและเติมคำลงในช่องว่างนำมาคิดค่าเป็นร้อยละ (Percent) แบบมาตราส่วนประเมินค่านำมาคิดหามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หาค่าไคร้ สแควร์ (Chi Square) ส่วนแบบสอบถามปลายเปิดประมวลปัญหาแล้วสรุปและนำเสนอในรูปความเรียง การเปรียบเทียบความคิดเห็นของตัวอย่างประชากร ๓ กลุ่ม เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนประชากรศึกษาในภาค ๒ โดยการหามัชฌิมเลขคณิต หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไคร้สแควร์ (χ^2) นำเสนอในรูปตาราง ข้อมูลแบบสอบถามทุกแบบจะนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. แบบสอบถามนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นครอบคลุมเนื้อหา และสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยปัญหาการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้
๒. คำตอบของตัวอย่างประชากรทั้ง ๓ กลุ่ม ถือว่า ตอบตามความเป็นจริงที่สุดทุกประการ และเชื่อถือได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. เป็นแนวทางให้กรมวิชาการปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาวิชา ตลอดจนวิธีจัดการเรียนการสอนประชากรศึกษาให้มีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามความมุ่งหมายยิ่งขึ้น
๒. เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชากรศึกษาในการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนการสอนประชากรศึกษา

๓. เพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนปรับปรุงการสอนประชากรศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
๔. เพื่อเป็นแนวทางในการผลิตครูสอนวิชาประชากรศึกษาของสถาบันฝึกหัดครูให้ตรงเป้าหมาย
๕. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยของผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ต่อไป

คำจำกัดความ

๑. ปัญหาการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่อยู่บริหาร อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษาและนักเรียนที่เรียนวิชาประชากรศึกษา เห็นว่าเป็นปัญหาต่อการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนของตน
๒. วิชาประชากรศึกษา หมายถึง วิชาเลือกสังคมศึกษา (ส.๑๑๖) ตามหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย หมวดวิชาสังคมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๐
๓. ผู้บริหาร หมายถึง อาจารย์ใหญ่ / ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าสายสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เปิดสอนวิชาประชากรศึกษา
๔. อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษา หมายถึง ครู-อาจารย์ผู้สอนวิชาประชากรศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง
๕. นักเรียน หมายถึง นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เลือกเรียนวิชาประชากรศึกษาในปีการศึกษา ๒๕๒๐ และปีการศึกษา ๒๕๒๑ จากโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งถือเป็นตัวแทนของนักเรียนผู้เรียนประชากรศึกษา
๖. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนสาธิต ทยวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร ที่เปิดสอนวิชาประชากรศึกษาปีการศึกษา ๒๕๒๐ และ ๒๕๒๑